

Лингвистичке актуелности

35

*Израду часописа омогућило је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја
Републике Србије*

ISSN 2406-3207

UDK 801

Институт за српски језик САНУ

ЛИНГВИСТИЧКЕ АКТУЕЛНОСТИ

35

Београд, 2023

Издаје:
Институт за српски језик САНУ
Кнез-Михаилова 36, Београд

За издавача:
Др Софија Милорадовић

Електронско издање:
www.isj-sanu.rs

Имејл:
lingvistickeaktuelnosti@yahoo.com

Уредници:
др Данко Шипка, др Ивана Лазић Коњик, др Биљана Сикимић,
др Светлана Слијепчевић Бјеливук

Главни уредник:
др Ђорђе Оташевић

Секретар редакције:
мср Милица Рабреновић

САДРЖАЈ

ПРИКАЗИ И ОСВРТИ

Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska: <i>Definiowanie i profilowanie pojęć w (etno)lingwistyce</i> (Ивана Лазих Коњик)	9–13
Дорота Пазио-Влазловская: <i>Церковь в кругу ценностей</i> (Стана Ристић)	14–16
Радмила Бодрич: <i>Аспекти образовања и оспособљавања будућих наставника енглеског језика</i> (Адела Брунчевић)	17–20
<i>Злобници, зликовци, чудовишта, психопате</i> (Ђорђе Оташевић)	21–25
М. Николић, С. Слијепчевић Бјеливук: <i>Речник ковида</i> (Маја Тодоровић)	26–30
<i>Појмовник српских лингвистичких термина</i> (Ана Крстић)	31–33

УКРАТКО

Голуб Јашовић: <i>Субстандардна лексика у поезији Србољуба Митића</i> (Ђорђе Оташевић)	37–38
Голуб Јашовић: <i>Ономастика Горње Топлице</i> (Ђорђе Оташевић)	39–40
Божидар Ђевори: <i>Речник топомастике Топлице</i> (Ђорђе Оташевић)	41–42

ХРОНИКА

<i>Актуелни проблеми у лексикографији и лексикологији</i> (Милош Ковачевић, Стана Ристић, Данко Шипка, Маргарита Чернишева, Ивана Лазих Коњик, Ненад Ивановић)	45–63
<i>The Eighteenth Conference of the Slavic Cognitive Linguistics Association (SCLC – 2023)</i> (Марина М. Николић)	64–65
<i>Методолошка питања израде аксиолошког лексикона словена и њихових суседа</i> (Ивана Лазих Коњик)	66–68

<i>Хроника међународне научне конференције Нове речи у говору деце и младих и у текстовима за децу и младе (Милица С. Божих Синчук)</i>	<i>69–71</i>
<i>XV симпозиј Андрићева публицистика (Милица Л. Рабреновић).....</i>	<i>72–74</i>
<i>Лингвистички семинар „Жаргонизми, фразеологизми, дијалектизми у односу на стандардни језик и дигитална хуманистика” у Тришићу (Јанко Ивановић)</i>	<i>75–80</i>
<i>Представљање резултата Пројекта О-33-23 пастирска/сточарска лексика призренско-тимочких говора (Миљана Б. Чопа).....</i>	<i>81–82</i>
<i>Пројекат „Речи 2023. године” (Стана Ристић)</i>	<i>83–86</i>
<i>Професору Мирославу Дудоку додељена Златна медаља за заслуге Филозофског факултета Универзитета Коменски у Братислави (Кристина Ђорђевић)</i>	<i>87–88</i>

БИБЛИОГРАФИЈЕ

<i>Прилози за грађу лексиколошке и металексикографске библиографије (15) (Ђорђе Оташевић)</i>	<i>91–161</i>
---	---------------

страној научној средини: оцена Андреје Желе у часопису *Slavistična revija* 65/2 (2017): 416–419, Вере Васић у *Зборнику Матице српске за филологију и лингвистику* 61/1 (2018): 203–216, Рајне Драгићевић у *Јужнословенском филологу* 74/2 (2018): 232–243, Срђана Петровића у *Славистици* 21/1–2 (2017): 444–453.

Све то је нас уреднике веома охрабрило да планирамо и осмишљавамо следећи корак који ће подржавати даљи континуитет у праћењу иновација у областима лексикографије и лексикологије и периодично представљати актуелније научне резултате у овој области. Зато смо били упорни и истрајали у напорима да уз помоћ младих колега Института организујемо међународну конференцију и објавимо радове у овом обимном и веома значајном зборнику, о коме данас говоримо.

Др Ненад Ивановић, виши научни сарадник
Институт за српски језик САНУ, Београд

Зборник под насловом *Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема* резултат је научне конференције одржане у Институту за српски језик САНУ између 28. и 30. октобра 2020. године, под покровитељством Српске академије наука и Министарства науке, просвете и технолошког развоја Републике Србије. Остало је забележено да је, током три дана трајања конференције своје реферате – њих 80 – изложило 96 учесника из 11 земаља, а да је радове пристигле за зборник рецензирало 80 научних рецензента. Ова књига, са 58 објављених реферата, представља научно језгро, нуклеус те конференције.

Као неко ко је ангажован на припреми научног скупа, а затим и на припреми самог зборника, волео бих да данашњем обраћању дам једну личнију ноту. Без тога, тешко би ми било да објасним због чега су уредници, заједно са групом посвећених колега, преко две године предано радили под изузетно тешким условима, да би се у Институту за српски језик реализовала идеја једне научне конференције и њеног зборника радова. Кажем „под тешким условима” – јер конференција је вршњак пандемије ковида, која је преко две године била присутна у сваком кутку планете. У јеку ове пандемије, током три дана размењена су научна мишљења лексикографа и лексиколога са широког словенског простора. По завршетку научног скупа, хитали смо да објавимо књигу – овога пута у нади да ће зборник који припремамо очувати нешто од јединства научног простора којег представља.

Имајући све ово у виду, умесно је поставити и питање због чега је скуп уопште одржан, због чега је књига припремана под тим и таквим

условима. На ово питање одговор је увек исти код оних чија је радна адреса у Институту за српски језик. Имали смо велику жељу да сазнамо: шта се у свету и код нас ново ради на речничким пројектима. Имали смо и жељу, ништа мању, да друге, стручније од себе, обавестимо о томе шта ми сами ново радимо, и да о томе чујемо њихов суд и препоруке. Из ових жеља дошла је и решеност да зборник који је пред нама угледа светло дана.

Ево кратког прегледа питања која смо поставили у тематском оквиру конференције, као и резултата које смо објавили у књизи.

Прво. *Желели смо да сазнамо које су научне тенденције у савременој лексикографији и лексикологији, и то подједнако у источној и у западној Европи.* Маргарита Чернишова из Института за руски језик РАН је као председница Комисије за лексикологију и лексикографију Међународног комитета слависта представила активности овог научног тела у словенском свету. Жежи Бартмињски, редовни члан Пољске академије наука, обрадио је појам вредносних концепата као предмета когнитивне етнолингвистике, и представио је тезаурске речнике као ризнице колективног искуства говорне заједнице. Стана Ристић, вишедеценијски уредник Речника САНУ, представила је Београдску лексикографску школу, чији развој прати израду овог речника као капиталног пројекта српске науке и културе. Коначно, Патрик Хенкс са Универзитета у Вулверхемптону представио је корпусну анализу образаца лексичког понашања, која се заснива на тези да лексема не поседује значење, већ значењски потенцијал, реализован у саодносу са другим лексемама (његово излагање, нажалост, није штампано у зборнику).

Даље. *Желели смо да сазнамо шта у свету и код нас представља изазов савременим лексикографима, онима који планирају речнике, као и онима који их израђују.* У радовима из ове тематске целине представљен је нацрт отвореног речника српског језика, који дефинише речи когнитивним, а не таксономским дефиницијама (аутори рада су Стана Ристић и Ивана Лазич Коњик). Односом између когнитивног и таксономског у речничкој дефиницији бави се и рад Станиславе Бартмињске. Полазећи од речника пољског језика, ова ауторка показује како елементи ванјезичке стварности функционишу као саставни део лексикографских описа, нарочито код појмова који чине део колективног схватања говорне заједнице. Рајна Драгићевић је у свом раду формулисала план израде речника појмовних метафора у српском језику, чија би организација била таква да одражава начин на који говорници тога језика концептуализују стварност. Концептуализацијом стварности из угла говорника српског језика бави се и рад Милене Јакић Шимшић и Наде Шеве, посвећен планирању асоцијативног речника придевских антонима и супротности у српском језику. Лариса Шестакова и Ана Кулева анализирале су промене кроз које

израда двотомног *Академијског речника руског језика* пролази услед развоја савремених технологија и нових потреба корисника; а слично су за израду вишетомног академијског *Речника бугарског језика* показале Цветелина Геогијева и Атанаска Атанасова. Важан саставни део посла савремених лексикографа чини и проблематика формулације речничког описа. Са овим у виду, Данко Шипка је у свом раду истражио употребу нормативних квалификатора у хрватским речницима. Нарочито је интересантно његово истраживање о томе колико значаја овим квалификаторима придају лексикографи с једне, а колико корисници речника, с друге стране. У раду Бојане Милосављевић обрађене су типологија, структура и функција парентеза (или експланаторних дефиниција) у Речнику САНУ. Изазове за (мета)лексикографе представљали су и речничка кодификација изрека и пословица (чиме се бави рад Наташе Вуловић Емонтс), затим, речничка обрада еуфемизама као комплексног језичког феномена (рад Милице Стојановић), проблематика обраде термина из сфере хришћанске аскетике (рад Ружице Левушкине), као и друге теме.

И даље. *Желели смо да знамо много тога о савременој историјској лексикографији, најпре о томе како је у речницима обрађена лексика из старих писаних споменика српског и других словенских језика.* У одговору на ово, лексикографи из Русије представили су речнике који одговарају периодима историјског развоја руског језика: *Речник руског језика XI–XVII века, Речник руског језика XVIII века, Речник руског језика XIX века.* На темељу тих речника, сазнали смо, почео је да се израђује и историјски творбени речник руског језика, који даје опис творбеног састава лексичких јединица, као и опис њиховог развоја. У раду Снежане Вучковић обрађен је проблем старословенских хапакса као посебног слоја старословенског лексичког система. Два рада у зборнику тичу се пројекта израде *Речника славеносрпског језика*, који се одвија под окриљем Матице српске. Питањима значаја скраћеница у славеносрпском језику, њихове лексикографске ексерпције и обраде (са предлогом модела речничког чланка) бави се рад Исидоре Бјелаковић и Александра Милановића; док је питањима обраде вишечланих лексичких јединица у славеносрпском језику као терминолошких, перифрастичких и др. типова израза посвећен рад Ане Мацановић. Општа проблематика састављања етимолошких речника обрађена је у раду Марије Вучковић, која је представила типологију ових речника на основу стручних профила њихових корисника, као и на основу специфичних захтева који се постављају пред речнике овог типа.

И даље. *Желели смо да знамо какво је стање у дијалекатској лексикографији, као једној од најстаријих области лексикографије у Србији.* У оквиру ове целине Драгана Радовановић је детаљно анализирао лексички пар *дом – кућа* у српском језику из дескриптивнолексикографског

и лингвогеографског угла, а у циљу давања целовитије научне слике о овом пару лексема у српском језику. Миодраг Јовановић је указао на потребу да се изради речник романизама у говорима Црне Горе, како би се тај слој лексике истражио и сачувао од заборава; а са истим мотивом очувања лексике као нематеријалног културног наслеђа иступила је и Мирјана Петровић Савић, са нацртом етнодијалекатског речника из обичаја животног циклуса (рођење, свадба и смрт) у Рађевини.

На конференцији смо поставили и питање *о неологизмима као теоријском и примењеном проблему у лексикографији*. Занимало нас је како изгледају речници нових речи, и како се размишља о новим речима у словенском свету. Значајем научног бављења неологизмима у српском језику са становишта лексикографске теорије и праксе бави се рад Твртка Прћића, док се у раду Весне Ђорђевић и Марине Николић представља концепт *Речника нових речи* који се израђује у Институту за српски језик (очекује се скори излазак прве књиге овога речника из штампе). Утицај глобалних дешавања на лексичко-творбени систем словенских језика илустрован је у раду Домена Крвине, који се бави фондом речи епидемије коронавируса у словеначком језику. Бугарску академијску неографију приказале су Дијана Благоева и Сија Колковска, с тим што су акценат у раду ставиле на сакупљање и обраду нових речи уз помоћ рачунарских технологија.

Актуелни проблеми лексикологије и лексикографије захтевали су одговор и на многа друга, овде непобројана питања: о терминолошким и специјалним речницима, о фразеологији и фразеолошким речницима, о културолошким речницима... Премало је времена да бисмо их овде све навели. Уместо тога, изложићемо само неке закључке о актуелним питањима лексикографије и лексикологије до којих смо дошли радом на овој књизи:

1) приметно је да се лексикографија као дисциплина све више усложњава: уз постојеће идеје великих речничких пројеката који обухватају више лексичких слојева или методолошких приступа, јављају се и нацрти посебних речника који обрађују изоловане лексичке слојеве или приступе; ова тенденција сасвим одговара теоријском развоју савремене словенске, па и европске лингвистике;

2) израда речника се свуда у Европи, па и код нас осавремењује – интерно, уз помоћ нових резултата о језичким појавама и процесима, и екстерно, уз помоћ рачунарских технологија; комбинацијом ових приступа процес израде речника се убрзава, а сами речници постају доступнији и информативнији; у ту сврху пажња се усмерава на израду Е-портала као екстензије штампаних речника и вид комуникације лексикографа са корисницима;

3) велики део истраживања у лексикографији заснован је на нелинеарном изучавању постојећих, а ретроцифализованих речника: може се очекивати да ће и у будућности ови речници остати значајан извор лингвистичких, али и културолошких налаза и синтеза.

Остаје ми да се на крају, у име Уредништва и у своје лично име, захвалим свима који су помогли да се научна конференција под насловом *Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема* одржи, и да се потом штампа зборник радова који је пред нама. Захвални смо Српској академији наука и Министарству науке, просвете и технолошког развоја на великој, покровитељској подршци идеји ове конференције. Захвални смо некадашњој директорки Института за српски језик, Јасни Влајић Поповић, без које би и домет ове конференције и опсег зборника били далеко мањи него што су сад; као и садашњој директорки, Софији Милорадовић, што је подржала идеју зборника у настајању, и што је обезбедила његову промоцију. Нарочиту захвалност дугујемо проф. Рајни Драгићевић, која нас је подржавала, и бодрила да не одустанемо онда када је било најтеже. Не на последњем месту, лично сам захвалан коуредницима књиге, Стани Ристић и Ивани Лазић Коњик, затим, секретару Конференције и Зборника, Јовани Јовановић, као и члановима програмског одбора Конференције и техничким уредницима зборника: Јелени Јанковић, Слободану Новокмету и Маријани Ђукић, колегама који нису жалили ни труда ни сопствених, пречих послова ради заједничког рада на организацији скупа и припреми ове књиге.

Хвала вам.